

IBN 'ARABĪ

LEGEA SACRĂ
ȘI
CALEA ADEVĂRULUI

CINCI TRATATE FUNDAMENTALE
DESPRE ÎNVĂȚĂTURA TAINICĂ A
ȘCOLILOR SPIRITUALE TRADIȚIONALE
DIN LUMEA ISLAMICĂ

Traducere din limba franceză:
TEODORU GHIONDEA

EDITURA HERALD
București

Cuprins

CUVÂNT ÎNAINTE	9
ÎNVĂȚĂTURĂ DESPRE RITURILE FUNDAMENTALE ÎN ISLAM	23
Notă introductivă	25
1. Învățătură despre excelența ritualului rugăciunii (<i>aṣ-Ḥalât</i>)	33
2. Învățătură despre dania legală (<i>Zakât</i>)	41
3. Învățătură despre sensul postului (<i>aṣ-Ḥawm</i>)	45
4. Învățătură despre condițiile pe care se sprijină pelerinajul (<i>al-Hajj</i>)	49
DOUĂ NOȚIUNI FUNDAMENTALE: ȘARI'AH ȘI HAQIQAH	53
<i>Șari'ah</i> (Legea sau Calea generală)	55
<i>Haqiqah</i> (Adevărul esențial)	63
TEXTE TASAWWUF DESPRE MAESTRU ȘI DISCIPOL:	71
„Sfaturi pentru acela care aspiră” (<i>Waḥīyah li-l-murīd</i>)	73
Despre oficierea rugăciunii (<i>as-Salât</i>)	83

Despre cum se obțin cele trebuincioase vieții și despre încredințarea la voia lui Dumnezeu (<i>al-kasb wa-t-tawakkul</i>)	87
Despre companie (<i>as-Suhbah</i>)	89
Despre entuziasmul legat de moschee (<i>as-sa'i ilā-masājid</i>)	93
În legătură cu gândurile (<i>al-khawātir</i>)	97
DESPRE NOȚIUNEA DE <i>KHALWAH</i> („Vidul primordial” și „Retragerea în celulă”)	
Despre abandonarea stării de <i>Khalwah</i> adică despre <i>Al Jalwah</i>	113

ALCHIMIA BEATITUDINII

(*Kîmîyâ al-Sa'âda*)

Prolog	117
--------	-----

PARTEA I

INIȚIEREA ÎN CĂUTAREA HERMETICĂ

CAPITOLUL 1

Elixirul și cele două căi ale Operei	121
--------------------------------------	-----

CAPITOLUL 2

Califatul lui Adam și investitura sufletelor umane	133
---	-----

CAPITOLUL 3

Profetul inițiator și cei doi pelerini	139
--	-----

PARTEA A II-A

MI'RÂJ

CAPITOLUL 1	
Scara cerurilor și cei șapte profeți	147
CAPITOLUL 2	
Itinerarul spiritual al adeptului până la tronul Celui Atotmilostiv (în Șapte Stațiuni epifanice)	199
CAPITOLUL 3	
Dezvăluirea lumii suprasensibile și a tainelor acțiunii demiurgice divine (în cele Șapte Sălașuri ale Înțelepciunii divine)	225
CAPITOLUL 4	
Deznodământul <i>Mi'râj</i> -ului	139
EPILOG	247
BIBLIOGRAFIE	249

CLUVÂNT ÎNAINTE

„Orice călător este cineva care *merge pe cale*,
dar nu oricine care *merge pe Cale* este un călător.”¹

Shaykh al-Akbar, Muhyī d-Dīn Muhammad ibn 'Alī ibn Muhammad Ibn al-'Arabī at-Tā'i al-Hâtimī s-a născut în ziua de 17 Ramadan 560H (7 august 1165), într-o cetate, o fortăreață din sudul Murciei, în Andaluzia, cetate asediată și amenințată de Almohazii aflați în plină ascensiune. Despre originea sa, Marele învățător spune:

„Sunt al-'Arabī al-Hâtimī, fratele măreției și generozității,
În noblețea noastră stă gloria străveche și ilustră.”²

Nu rareori Muhyī d-Dīn își celebrează originea pur arabă, prin clanul din care face parte familia sa: Banu Tayy, întemeiat de nu mai puțin faimosul Hâtim at-Tā'i, personaj devenit legendar pentru calitățile sale cavaleriești și pentru generozitatea sa. Prin mama sa, Shaykh-ul avea și sânge berber, dar cum în tradiția arabă este importantă doar originea și ascendența din partea tatălui, acesta o amintește frecvent ca pe o garanție a autorității prezenței sale în spiritualitatea

¹ *Futūhāt al-Makkiyya*, II, 382, cap. 189: *Despre cel care merge pe cale și «mersul pe cale» inițiatic.*

² *Dīwān al-Akbar.*

islamică. Această excelență pe care și-o afirmă prin origine este completată și de unii dintre membrii familiei sale care s-au distins prin aspirații și prezență în lumea Islamului andaluz: cel puțin trei dintre unchiile săi s-au evidențiat printr-o poziție specială în comunitatea spirituală din care făceau parte, iar dintre aceștia, Abu Muhammad al- 'Arabī – unchi din latura paternă - l-a impresionat în mod deosebit pe adolescentul Muhy d-Dīn, prin pietatea și asceza sa. Pe linia maternă beneficiază de prezența a doi unchi, inițiați și ei, făcând parte din ramuri secundare sau terțiare ale ordinelor sufite andaluze: Abu Muslim al-Khawalānī și Yahya ibn Yughān.

Dar biografia Shaykh-ului al-Akbar („Cel mai mare învățător”) este departe de a fi doar una dintre multe altele, ale marilor maeștrii spirituali; ea este înaintea de toate o hagiografie, o hagiologie, în cel mai deplin sens al cuvântului, căci întreaga sa viață este identică, în fond, practiciile spirituale ajungând la finalul oricărui parcurs inițiativ în care realizarea pur metafizică este *terminus*-ul firesc. Dar și din acest punct de vedere, lucrurile sunt destul de delicate, căci sunt nenumărate momente, clipe decisive care ne fac să credem că realizarea sa spirituală este și una *descendentă*¹, „evoluția” sa spirituală, care are caracterul desăvârșit al acestei tehnici progresive, gradate, cel puțin din exterior, este de fapt una cu adevărat *exemplară*: un model a cărui perfecțiune este dincolo de orice îndoială. Dintre toate argumentele în favoarea acestei ipoteze, a realizării descendente, putem aminti două.

¹ René Guénon, *Scurtă privire asupra inițierii; Inițiere și realizare spirituală*, capitolul „Realizare ascendentă și descendentă”.

Primul este în legătură cu întâlnirea pe care adolescentul Ibn 'Arabî a avut-o, prin mijlocirea tatălui său, cu Ibn Rushd, la acea dată – 1179 – fiind Cadiul Codobei, și care a rămas în tradiție sub forma unui dialog enigmatic între bătrânul înțelept și foarte tânărul andaluz; dialog care s-a materializat printr-un schimb de afirmații și negații concordante, în cea mai simplă formă, aceea de „Da” și „Nu”, în urma căruia Cadiul a fost atât de surprins de maturitatea și amploarea calităților spirituale ale interlocutorului încât a încheiat conversația cu o formulă banală în aparență, prin folosirea sa comună, dar prin care recunoștea, după tradiție, altitudinea spirituală a acestuia¹.

Un al doilea argument este, după opinia noastră, modul în care prezintă originea celui mai important, poate, tratat al său, *Le Livre des chatons de sagesse* (*Kitâb Fusûs al-hikam*): „Transmisă cu acest titlu celui mai mare dintre maeștrii prin însuși Profetul....”². Autorul nostru spune :

„Într-adevăr, l-am văzut pe Trimisul lui Dumnezeu – s.a.a.w.s.! – în timpul unui vis de bun augur pe care l-am avut în timpul ultimei decade a lunii Muharram în anul 627, în incinta Damascului. Ținea în mână sa – s.a.a.w.s.! – o carte. Mi-a spus: *Aceasta este Cartea Profeților purtători de Înțelepciune divină; ia-o și exprim-o pentru oameni, pentru a putea și ei să dobândească un câștig!* Eu am răspuns: *Ascultarea și supu-*

¹ Întâlnire relatată atât de Henri Corbin în *L'Imagination créatrice dans le soufisme d'Ibn'Arabî*, cât și de Miguel Asín Palacios în *L'Islam christianisé*.

² Ibn 'Arabî, *Le Livre des chatons de sagesse*, traducere și comentarii de Ch. A. Gilis, 1997, Introducerea traducătorului.

nerea sunt datorate lui Dumnezeu, Trimisului Său și aceloră dintre noi cărora li s-a dat Porunca, așa cum ni s-a poruncit.”¹

Majoritatea scrierilor sale sunt „dictate” divin, prin intermediul Profetului Muhammad, a altui profet, a unui arhanghel – în primul rând Gabriel – sau a unui înger; la rândul său, Maestrul a dictat câte două sau trei tratate în același timp unor discipoli, numărul exact al scrierilor sale fiind incert: între 200-300 și 800-1000; între ele, 2 sunt cu adevărat suverane, capitale, adevărate monumente de cunoaștere autentică: *Fusûs al-Hikam* („Monturile înțelepciunii divine” tradus și „Înțelepciunea Profetilor”) și *Futûhât al-Makkiyyah* („Revelațiile de la Mecca”).

Avem toate motivele să considerăm biografia „Celui mai mare Maestru spiritual” – *Ash-Shaykh al-Akbar, suțân al-‘ârifîn* (Sultanul Cunoscătorilor) – identică acestui „mers pe Cale” inițiativ, împlinind ceea ce René Guénon numea „realizare spirituală ascendentă și realizare spirituală descendentă”; într-adevăr, Shaykh-ul nostru nu este un simplu călător, ci este un „pelerin” care se îndreaptă continuu spre Esența Adevărului, revărsându-se apoi ca o ploaie dătătoare de viață adevărată asupra oamenilor, așa încât triada graduală „inițiabil–inițiat–maestru spiritual” devine o realitate complexă, vie, operativă. După modelul acestei vieți unice, a *Sultanului Cunoscătorilor (Cunoașterii)*, cartea de față este o astfel de călătorie, de la „învățătura despre riturile fundamentale ale Islamului” până la „alchimia spi-

¹ Ibid., Capitolul 1.

rituală”; unul dintre tratatele sale, *Kitâb al-Isfâr ‘an natâ’ij al-asfâr* („Dezvăluirea efectelor călătoriei”), se bazează pe această idee, și anume că „toate ființele până la divinitatea Însăși, cel puțin sub anumite aspecte ale sale, participă la o călătorie universală fără sfârșit, nici în lumea aceasta, nici în cealaltă și pe toate treptele Ființei”¹.

Biografia acestui Maestru „fără egal” începe, din punctul de vedere al itinerarului său spiritual, cu pregătirea exoterică, de la vârsta de 8 ani, studiind Coranul, comentariile textului coranic (*tafsir*), culegerile cele mai importante care formează „Tradiția sacră” – *Sunna* – (*ahadith*), Legea sacră (*sha’ria*), gramatica și retorica, iar 2 ani mai târziu, în 570H, tot la Sevilla, începe studiul celor „șapte lecturi ale Coranului” (șapte sensuri fundamentale, pătrundere gradată de la cel mai simplu sens până la „realitatea ultimă” a textului sfânt). La vârsta de 15 ani, Shaykh-ul nostru este deja pregătit pentru întâlnirile care vor marca acest itinerar spiritual al desăvârșirii, și, după toți biografi, prima dintre acestea este cea cu Ibn Rushd (Averroes), la Cordoba.

Un an mai târziu, la Sevilla, primește, după toate datele, de la primii săi „învățători” [Abu ‘Alî ash-Shakâz, Abu-Ja’far al-’Urayni, Abu Ya’qub al-Qaysi, Salih al-’Adawi, Abu-l-Hajjaj Yusuf, precum și două „prezențe” feminine, Şams Umm al-Fuqara’ și Fatima bint Muthanna („bătrâna, se pare, octogenară sau nonagenară, care avea aspectul exterior al unei adolescente de 16 ani și care era prietenă cu mama sa”)]

¹ Ibn ‘Arabî, *Dezvăluirea efectelor călătoriei*, prezentare și traducere de Denis Gril, Ed. De l’Éclat; *Introducere*.

primele cunoștințe „operative” inițiatice pe care le va folosi după 2 ani când va intra definitiv pe Calea inițiativă; este perioada primelor „probațiuni”, starea sa psihică devenind extrem de critică (*fatrah*), specifică celor care au primit *barakah* (influența spirituală sau binecuvântarea care face parte din ritualul propriu-zis al inițierii).

Urmează o perioadă de 5-6 ani în care își perfecționează „tehnica spirituală”, perioadă și când, tot la Sevilla, are **prima mare Viziune**: cea a lui Muhammad, Iisus, Moise și a celorlalți profeți; atenția pe care i-o acordă Profetul Muhammad este specială și „întemeietoare”, căci, la momentul convenit al devenirii realizării sale spirituale, Ibn 'Arabî va deveni „Pecetea sfințeniei muhammadiene”. Evenimentul acesta are importanță din două puncte de vedere: în primul rând pentru marcarea caracterului universal al misiunii lui Ibn 'Arabî, față de toate tradițiile, iar în al doilea rând pentru caracterul universal al Tradiției abrahamică și mai ales pentru cel al Islamului, în general.

O altă perioadă fructuoasă din punctul de vedere al pregătirii pur intelectuale a tânărului inițiat, este cea în care se întâlnește, la Tunis și la Tlemcen cu Abu Abdullah Ibn Khamis al-Kinani și cu discipolul acestuia, Abdul-Aziz al-Mahdawi; după moartea lui al-Kinani, Abdul-Aziz al-Mahdawi și-a asumat conducerea grupului inițiativ unde mulți dintre însoțitorii lui Ibn 'Arabî și alți sufiți, cum ar fi Muhammad al-Dabbagh, Abu Yusuf Yaqoub al-Dahmani (mort în 621AH), Abu Ali al-Nafti, Abu al-Qasim Ali al-Hawazi și Abu Said al-Bijai, care și-au asumat conducerea grupului sufi după moartea lui Abdul-Aziz al-Mahdawi

în 621/1224. Printre faimoșii sufiți care au frecventat acest loc se numără și marele imam Abu al-Hasan al-Shadhili (mort în 656/1258), care era de origine din Murcia, unde s-a născut Ibn 'Arabî, și care a întemeiat ordinul celebru până în zilele noastre: *ash-Shadhiliyya*. În *Futûhât al-Makkiyya*, Ibn 'Arabî își amintește că Shaykh Abdul-Aziz al-Mahdawi i-a spus despre tainele acestui loc, despre istoria sa spirituală și despre legătura sa cu profeții, înțelepții, sfinții și savanții, anume că este un loc sfânt în care se manifestă adevărul pentru inimile cunoscătorilor.

În anul 591 H are loc cel mai important eveniment din punct de vedere inițiativ, din această primă perioadă a vieții Shaykh-ului: la Tunis îl întâlnește de două ori pe Al-Khidr – prezență cu totul excepțională, amintit în textul sfânt coranic (*surat al-Kahf – Grota*), Maestru al Inițierilor: „Ei (Moise și însoțitorul său) l-au aflat pe unul dintre servitorii Noștri căruia Noi i-am dăruit harul și pe care l-am învățat o Știință ce vine (direct) de la Noi” (Coran; 18,65). Pe de o parte, este vorba despre legitimarea inițierii pe care o are, pe de altă parte caracterul de misiune excepțională a acesteia și caracterul ei universal.

În același an Ibn 'Arabî atinge **Stațiunea „sălașul pactului Polului cu regnul vegetal”**; perioada corespunde studiului aprofundat pe care Maestrul în devenire îl întreprinde împreună cu unchiul său asupra culegerilor ce constituie *Sunna* (Sfânta Tradiție).

ÎNVĂȚĂTURĂ DESPRE RITURILE FUNDAMENTALE ÎN ISLAM

(kitâbu-l-i'lâm fî-mâ buniya alay-hi-l-Islâm)

Traducere în limba franceză: Mihail Vâlsan

Traducere în limba română: Teodoru Ghiondea

Etudes Traditionnelles, nr. 369, ianuarie–februarie, 1962

I.

ÎNVĂȚĂTURĂ¹ DESPRE EXCELENȚA RITUALULUI RUGĂCIUNII

(*aṣ-Ḥalât*)

Shaykh-ul, Imâmul, Cunoscătorul [excellent] practicant și ferm în știința sa, Maestrul Religiei și Vivificatorul cert al *Sunna*-ei, Muhyu-d-Dîn Abû Abdallâh Muhammad Ibn 'Arabî, al-Hâtimî, at-Tâî, al-Andalusî – Fie ca Dumnezeu să ne facă parte de știința sa. Amin! – a spus:

Să știi – și Fie ca Dumnezeu „să-ți adeverească printr-un Duh ce vine de la El”² – că noțiunea de „rugăciune” (*ḥalât*) are trei trepte de aplicare:

1. Executarea elementelor sale constitutive exterioare, respectând tot ceea ce cere învățătura religioasă drept condiții de puritate de diferite ordine [de naturi diferite], precum și toate celelalte prescripții de care depinde validitatea acestui ritual.³

¹ Textul poartă titlul *Waḥīyah muhallât* = „recomandare împodobită” [cu sensurile ascunse, complete].

² Expresie inspirată din Coran; 58,22. Găsim această urare tradițională la începutul învățăturilor autorului nostru.

³ Este vorba despre condițiile referitoare la: starea de puritate a locului în care se oficiază rugăciunea, starea de curătenie a celui care se roagă – vestimentară și corporală –, succesiunea gesturilor, a formulelor rituale etc. Neîndeplinirea acestor „condiții” exterioare poate duce la „invalidarea” rugăciunii. (*N. tr.*)

2. Scrutarea aspectelor de finețe (*daqâiq*) a tainelor acestora (*asrâr*); sub acest raport rugăciunea este „răcoarea Ochiului” (*qurratu-l-Ayn*)¹ și delectarea pură a Tainei intime (*nusratu-s-Sirr*)².

Çalât (Rugăciunea) este *çilah* („acțiunea de a se reuni cu cineva, de a-i da un dar”) și *wuçlah* (joncțiune”). Înțelege, deci, taina unirii (*waçl*)³ și vei descoperi minuni! Câte spirite își vor părăsi corpurile când vor apărea fulgurațiunile epifanice⁴, respirațiile

¹ Expresie care se referă la *hadîth*-ul profetic următor: „Din lumea voastră de aici de jos, trei lucruri am iubit: parfumurile, femeile și răcoarea ochiului meu (consolarea mea) a fost pusă în Rugăciune”.

² Conform acceptării tehnice obișnuite *sirr* desemnează o realitate foarte fină (*latifah*) pusă în inimă, așa cum este sufletul în corp, și care este locul propriu (*mahall* receptacul) contemplării (*al-mushahâdah*), așa cum spiritul (*ar-rûh*) este locul propriu iubirii (*al-mahabbah*), iar inima (*al-qalb*) este locul cunoașterii (*al-ma'rifah*) (*Jurjâni*, *Ta'rifât*). Noțiunea de „taină intimă” a inimii spirituale este de apropiat de expresia augustiniană *abditum mentis*, loc intim al „viziunii” și al „intelenței”.

³ Termenii *çilah*, *wuçlah* și *waçl* derivați din rădăcina lingvistică *waçala* [W-Ç-L: majoritatea acestor rădăcini sunt triconsonantice – n. tr.] sunt înrudiți cu termenul *çalât*, care, derivă din *çalawa*, rădăcină compusă din aceleași litere așezate în altă ordine.

⁴ În această privință putem cita cu titlu de ilustrare ceea ce povestește în altă parte Shaykh al-Akbar atunci când vorbește despre cunoașterea atinsă de el sub raportul unui anumit „sălaş” inițiativ (*manzil*) numit „sălaşul Ținutului Vast” (*Manzilu-l-Ardi-l-Wâsî'ah*) acesta fiind cuprins într-un sălaş mai mare, numit de el „Sălaşul Simbolurilor” (*Manzilu-r-Rumûz*): „Când am pătruns în acest sălaş, eram la Tunis și s-a produs un strigăt despre care nu am conștientizat dacă a ieșit din mine. Toți cei care l-au auzit fără excepție au căzut secerați [secătuiți]; femeile care se aflau pe acoperișurile caselor vecine pentru a ne privi (făcând rugăciunea) căzură și ele secerate; unii căzură de pe case în curți dar fără a li se întâmpla ceva rău. Eu am fost primul care și-a revenit. Eram în rugăciune, în spatele imâmului; toți fără excepție erau

și suflurile, și câte inimi vor afla viața adevărată în aceste iluminări ale sale!

În „poziția verticală” (*al-qiyâm*) se află taina Subzistenței prin Sine prin care subzistă orice lucru existent (*al-Qayyûm*)¹.

În „cuvintele rostite” (*al-kalâm*) se află taina Celui care rostește pentru Logosul Revelator (*la-Mutakallim*)².

În „înclinare” (*ar-rukû*) se află teofania Imensității incomparabile (*al-Azhamatu-l-fardâniyya*)³.

În „prosternare” (*as-sujûd*) este „proximitatea” (*al-qurb*) pe care o produce coborârea-apropiere (*ad-dunûw*)⁴ și în această proximitate se află ceea ce condeiul nu poate descrie.

căzuți ca trăzniți, dar după un moment toți și-au revenit. I-am întrebat: «Ce s-a întâmplat cu noi?» Ei îmi răspunseră: «Tu, mai degrabă, trebuie să ne spui ce ți s-a întâmplat căci tu ești cel care ai scos acel strigăt ce a produs ceea ce ai văzut!» Am răspuns: «Pe Dumnezeuul meu! Nu știu nici măcar că am scos un asemenea strigăt!»” (*Futûhât*, cap. 22)

¹ Numele divin *al-Qayyûm* este din aceeași rădăcină cu *qiyâm* care înseamnă mai exact „faptul de a se ține în picioare”.

² Raportul etimologic între numele divin *al-Mutakallim* și *kalâm*. Prin termenul *kalâm* se desemnează aici în special „cuvântul divin” reprezentat de versetele coranice recitate în timpul acestei poziții verticale; conform uneia dintre recomandările spirituale, credinciosul trebuie să conceapă că versetele pe care le rostește sunt recitate de către Dumnezeu (în mod precis sub raportul atributului său de *al-Mutakallim*).

³ Această semnificație este ilustrată de formula rostită în poziția înclinată: *Subhâna Rabbi-l-Azhim* = „Slavă Domnului meu Imens (sau Magnific)!”

⁴ Conform unui *hadîth*, „în poziția prosternării adoratorul se află cel mai aproape de Domnul său” în timpul ritualului rugăciunii. Cf. Coran; 96,19: „Prosternă-te și (astfel) apropie-te”. Ideea de *dunûw* se poate aplica, de altfel, atât lui Dumnezeu, cât și adoratorului (Coran; 53, 8-9); am păstrat un sens nedeterminat al frazei.